Máriaszéplaki templomrom (Ó-templom)

Miért volt olyan közkedvelt az Ó-templom romja? A török dúlás után az elnéptelenedett Völgységbe német telepeseket hívtak a földesurak. Nagy reményekkel érkeztek, hiszen a kánaánt ígérték nekik. Ehelyett mit találtak itt? Erdőt, elmocsarasodott réteket, puszta, sivár földeket. Ezeket kellett termővé varázsolniuk. A szokatlan klíma, nehéz munka és alultápláltság következtében sokan megbetegedtek. 1742-ben a pestis tizedelte őket. Orvosi ellátás nélkül, egészségtelen, földbe vájt kunyhókban tengődtek. Sokan vissza is tértek Németországba. Csak a Jóistenben bízhattak. Templomuk még nem volt. Hol panaszolták volna el nyomorúságukat?! Az Ó-templomhoz zarándokoltak, hogy Isten és a Szűzanya segítségét kérjék. Gyógyulásuk után idejöttek hálát adni.

1946-ig, a kitelepítésig igen élénk vallási élet folyt. Nagyboldogasszony napján /aug. 15/, Kisboldogasszony napján /szept. 8./ és több Mária ünnepen gyönyörűen feldíszített szabadtéri oltárnál hallgatták a hívek az Ó-templomban a szentmisét. Templomi zászlókkal, zenekari kísérettel énekelve, imádkozva vonult a körmenet az Ó-templomhoz. Tolna, Baranya legtávolabbi csücskéből is gyalog jöttek a zarándokok. A falu népe szívesen fogadta be őket éjszakai szállásra. Sok szép Mária éneket tanultak egymástól. Máriához nem csak a nagy ünnepeken, hanem tavasztól őszig hétvégeken is ellátogattak. A családi tragédiák vagy örömteli események is elvezették őket az Ó-templomhoz. így történt ez akkor is, amikor szeretteik hazatértek Oroszországból, a „málenkij robot”-ból. Első útjuk a templomba, utána az Ó-templomhoz vezetett.

Ma már csak a szentélye áll. Halványan láthatók még egy régi freskó maradványai, előtte bádog kereszt függ. Valamikor a hívek háláját kifejező táblácskák százai borították a falakat. Még néhány évtizeddel ezelőtt is naiv festmények mutatták az akkori népbetegségben, a tüdőbajban szenvedők képeit. A mankókat is iderakták a gyógyultak. Imakönyvek százait halmozták fel itt, tele értékes, régi családi feljegyzésekkel. Sajnos, ma már ezekből a tárgyakból semmi nem található itt. Napjainkban a szentélyromnál szeptemberben szabadtéri misét tartanak.

Az „Ó-templom” rövid története

A templom eredetéről különbözőképpen vélekedtek a történészek, kutatók. Sokan itt vélték megtalálni a Czikádori Apátságot, de bebizonyosodott, hogy a Johannita lovagrendé volt.1 Balics Lajos (1881) kötetében a Johannita lovagrenddel foglalkozik, ezen belül „A Széplaki Apátság” c. fejezetben olvasható: „1296-ban egy pécsi káplán levelében említi a „széplaki keresztesek” Tolna megyei és Zselici birtokait. ” Gerevich Tibor (1938) kutatásai egy századdal korábbra teszik az eredetét, 1150-1200 közé.

II. Géza király 1147-ben Esztergomba telepítette a Johannitákat. Feladatuk a betegápolás volt, de jól bántak a karddal is. Tevékenységük révén hamar megkedvelték őket. így 40 éven belül már 6 filiálét mondhatnak magukénak. 100 évvel később, 1280-ban a királyné kincstárnoka, Mays végrendeletében a „Nyulak szigete" kolostorára hagyja birtokait, köztük Széplakot és Cikót (Andreas Réder 1991). *

Az Ó-templom Nagyboldogasszony patrocinium, azaz Szűz Máriának szentelt és oltalmába ajánlott. A virágáldás (Benedicto herborum) Szűz Mária mennyei dicsőségbe vétele ünnepén szokásos (In assumptione beatae Mariae virginis) 1495 óta szerepel a Nagyboldogasszony napi liturgiában (Obsequiale). (1909-ben az esztergomi liturgiában (Rituale Strigoniense) megerősítést nyert, sőt 1951-ben XII Piusz pápa által Mária megkoronázása tan dogmai rangra emeltetett ott a virágáldás a liturgia természetes részeként lett megerősítve (Bálint Sándor 2000))

1729-ben Domsics Mátyás a „Canonica visitatio"-ban írja: „Az 1721-i Visita a következőket jegyzi fel. Hidas után, Grábóc felé Széplak elhagyott helyén volt valamikor egy téglából épült templom, amelynek hajóját a törökök lerombolták. A szentély az idők és viharok viszontagságainak kitéve épségben fennáll mennyezetével együtt. Két, kőből kifaragott ablaka még ma is sértetlen. A déli részről kövekből épült torony áll, mely az idők folyamán félig leomlott. Ehhez közel, tíz lépésnyire van a halottak kápolnája, vagy régi ossarium, meglehetősen leromlott állapotban."

(Brüsztle Josef 1876)

Ásatások, kutatások

Az „Ó-templom" romjait tanulmányozta Josef Brüsztle is, amikor a Czikádori apátság eredetét kereste. A 19. század végéig a történészek nagy része Széplakon vélte megtalálni Czikádor romjait. Páter Békefi Rémig (1894) is ezen a véleményen volt. Ő is a Czikádori Apátsággal foglalkozott, mint a legelső ciszterci rendi apátsággal, melyet a Heiligen-Kreuzból Magyarországra települt szerzetesek alapítottak. Páter Békefi úgy döntött, hogy személyesen tanulmányozza a romtemplomot. 1893-ban Cikóra érkezett. 30 cikói lakost fogadott fel ásatásokra és két nap alatt feltárták a templom alapjait. Békefi szerint a 13. századból származik az építmény.

Békefi Rémig pontosan leírja az épületet, az építéshez használt anyagokat, a templom méreteit. A templom egy fő- és két oldalhajóból állt. A főhajó hossza 17,6 m, szélessége 7,6 m. Két tornya négyzet alapú, 3,85 m-es oldalakkal. Az alapok terméskőből, maga a templom téglából épült, vésett, faragott oszlopokkal, a párkányzat dupla soros tégla-fogazattal díszített.

A templom bejárata az északi oldalon volt, az apszis keleten. A két oldalhajó közül az északi csak félig volt kiépítve, 7,83x3m. A déli oldalhajóban, az oltár mellett lévő helyiség valószínűleg a sekrestye volt. Az elválasztó falak egy méter vastagságúak voltak. A szentély méretei: 4,57 x 4,96m. Román stílusú épület.

A faragott, vésett kövek és oszlopfők a jáki temploméhoz hasonlók, de olyat is találtak, amelyek szinte megegyeznek a Pécsi Bazilika „népi oltárának" faragott motívumaival. A 6 darab Békefi által leírt kőlelet nem maradt meg, 1986-ban talált még egyet Pap Éva, ami a megyei múzeumban látható. Az északi és a déli oldalfalakat külső támpillérek erősítették. A szentély külső falán nincsenek támasztó pillérek, mert maga a fal vastagabb. Kívül dupla téglacsipkézet díszítette a párkányt.

A két torony nem a ciszterciek építkezés módjára vall. A ciszterciek egytornyú templomokat építettek és mindig egybe építették a templomot és a kolostort. Mivel kolostor alapokat nem találtak az ásatások folyamán, így Békefi számára világossá vált, hogy nem a Czikádori Apátság ciszterci templomát, hanem a széplaki plébániatemplom alapjait tárták fel. Az apátságot a templommal és kórházzal a törökök rombolták le. Maradt a mai templomrom, amely dacol a viharokkal és az emberek rombolási ösztönével. romja (A cikádori apátság romjait Bátaszéken tárták fel).

Lábjegyzet:

1. Újabban Patton Gábor (2006) Reiszig Ede és Boroviczény Károly György és saját kutatásai alapján stefanita alapításúnak tartja Széplakot. Valter Ilona ásatásával egyértelműen bizonyította, hogy Cikádor Bátaszéken volt.
2. A 14-15.században már Széplak mezőváros temploma Patton Gábor (2006) szerint is. (Sorozatszerk.)